

Poškozeným je ten, komu bylo trestným činem:

- ublíženo na zdraví
- způsobena majetková škoda
- způsobena nemajetková újma
- nebo, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Poškozeným je i osoba, které majetková škoda vznikla, ale které pachatel škodu již v plném rozsahu nahradil. V každém případě však škoda musí být způsobena trestným činem, pro který je obviněný stíhán.

Za **poškozeného není možno považovat** toho, kdo se sice cítí **subjektivně poškozen** trestným činem morálně nebo jinak, avšak **újma není v příčinné souvislosti s trestným činem či není způsobena zaviněním pachatele.**

Jako poškozený nemůže vystupovat, kdo je ve společném řízení stíhán jako **spoluobviněný**.

Podle postavení poškozeného v trestním řízení se rozlišují dvě skupiny:

- poškozený, který může žádat náhradu škody (tj. poškozený, který nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, popř. nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu navrhl, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor získal)

- poškozený, který nemůže žádat náhradu škody

Poškozený je **stranou trestního řízení** s poměrně širokými procesními právy. Účast **poškozeného v trestním řízení však není povinná**

neboť poškozený nemůže být k využívání svých práv nijak nucen. Poškozený se může dokonce výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení **vzdát svých procesních práv**

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného **poučit o jeho právech a poskytnout mu všestrannou možnost k jejich uplatnění**

V řízení o trestném činu, v jehož důsledku vznikla škoda na zdraví nebo smrt, musí být oběť poučena o podmínkách poskytnutí peněžité pomoci (§ 7 a násl. zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, s účinností od 1. 8. 2013).

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. Je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, upozorní orgány činné v trestním řízení při poučení prováděném v přípravném řízení poškozeného zejména na to, že může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a že v takovém případě může uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.

Každý poškozený, a to bez ohledu na možnost žádat náhradu škody, má podle trestního řádu právo:

- činit návrhy na doplnění dokazování, a^o to již v^o průběhu přípravného řízení,
- nahlížet do spisů,
- zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu,
- zúčastnit se hlavního líčení a^o veřejného zasedání konaného o^o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu, a
- před skončením řízení se k věci vyjádřit, pronést závěrečnou řeč,

- **žádat** státního zástupce, aby byly odstraněny **průtahy** v řízení nebo **závady** v postupu policejního orgánu a státního zástupce konajícího vyšetřování,
- doručení opisu **obžaloby**, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé,
- dát se zastupovat **zmocněncem**, v případech uvedených v zákoně pak **společným zmocněncem**,
- vyjádřit **souhlas s trestním stíháním, neudělit souhlas nebo vzít souhlas zpět**,
- právo učinit **podnět ke stížnosti pro porušení zákona**.

Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem má vedle výše uvedených procesních práv ještě zejména tato práva:

- **uplatnit proti obviněnému nárok na náhradu škody** nebo **nemajetkové újmy** nebo na **vydání bezdůvodného obohacení**

přímo v trestním řízení, důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit, o těchto právech a povinnostech musí být poučen poučen,

- **učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného**, být vyrozuměn o zajištění nároku a podat stížnost proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení zajištění nároku na náhradu škody nebo vynětí věci ze zajištění,

- právo na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé a jestliže o to výslovně požádá,

- **doručení rozsudku a trestního příkazu**,

- **podání odvolání** pro nesprávnost výroku o náhradě škody, stejně tak i v případě, že takový výrok nebyl učiněn, jakož i pro porušení ustanovení o řízení přecházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí,

- **podání stížnosti** proti usnesení soudu, kterým byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody,

- **uzavřít dohodu s obviněným o náhradě škody** způsobené trestným činem v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání a právo stížnosti proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání a proti rozhodnutí o osvědčení se obviněného ve zkušební době,

- dát **souhlas ke schválení narovnání a právo stížnosti proti rozhodnutí o schválení narovnání.**

Poškozený, který je obětí trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, má právo v kterémkoli stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život.

Poškozený, který je obětí podle zákona o obětech trestných činů, může žádat v hlavním líčení, aby mohl učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život, a to i v případě, že prohlášení učinil písemně. Předseda senátu je povinen žádosti vyhovět a umožnit ústní prohlášení nejpozději v závěrečné řeči. Ústní prohlášení poškozeného lze přerušit jen tehdy, jestliže se zřejmě odchyluje z jeho rámce.

Zastupování poškozeného

Poškozený může vykonávat svá práva v trestním řízení buď:

- **osobně** nebo v některých případech prostřednictvím
- **jiné osoby – zákonného zástupce, opatrovníka nebo zmocněnce.**

Je-li poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li její způsobilost omezena, vykonává její práva **zákonný zástupce**. Za nezletilou osobu vykonává práva poškozeného v trestním řízení zákonný zástupce, neboť tato osoba v něm nemá způsobilost k právním úkonům. Zákonným zástupcem nezletilého může být rodič, opatrovník (ustanovený trestním nebo civilním soudem), poručník či osvojitel.

V případech, v nichž zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv poškozeného **opatrovníka**. Rozhodnutí o ustanovení opatrovníka dopadá na případy, kdy jsou zákonní zástupci poškozeného např. dlouhodobě hospitalizováni v nemocnici nebo dlouhodobě v cizině, dále i na případy kolize mezi zákonnými zástupci a poškozeným.

O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. Proti usnesení o ustanovení opatrovníka je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek.

Poškozený se může dát zastupovat také **zmocněncem**, kterým může být i právnická osoba. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů. Zmocněncem poškozeného může být osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Zmocněncem poškozeného v trestním řízení, ve kterém jsou probírány utajované skutečnosti, může být pouze určená nebo poučená osoba podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti.

Zmocnění se prokazuje **plnou mocí** a zmocněnec je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něho žádosti a opravné prostředky. Zmocněnec je dále oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

Zmocněnec zúčastněné osoby a poškozeného je oprávněn činit za zúčastněnou osobu nebo poškozeného návrhy a podávat za ně žádosti a opravné prostředky. Je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit zúčastněná osoba nebo poškozený.

Zmocněnec poškozeného a zúčastněné osoby je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejich výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže by přítomností zmocněnce mohl být zmařen účel trestního řízení nebo nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslychaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až policejní orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoli v jeho průběhu.

Oznámí-li zmocněnec policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, je policejní orgán povinen včas zmocněnci sdělit, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění zmocněnce nelze zajistit. Spočívá-li úkon ve výslechu osoby, policejní orgán zmocněnci sdělí i údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Nelze-li tyto údaje předem určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má tato osoba vypovídat.

Má-li se zmocněnec poškozeného nebo zúčastněné osoby zúčastnit výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena, je policejní orgán povinen přijmout opatření, která znemožňují zmocněnci zjistit skutečnou totožnost svědka.

Trestní řád stanoví právo poškozeného na **bezplatné zastoupení** nebo **na zastoupení za sníženou odměnu**

Osvědčí-li poškozený, který je **zvláště zranitelnou obětí** podle zákona o obětech trestných činů, kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, nebo který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Stejně rozhodne o takovém návrhu

poškozeného, který

uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody

nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, není-li vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo její výši nebo vzhledem k povaze a rozsahu bezdůvodného obohacení zastoupení zmocněncem zjevně nadbytečné.

Poškozený mladší než osmnáct let má nárok, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy, na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně i bez splnění výše uvedených podmínek.

V případě, že si poškozený sám zmocněnce nezvolí, ustanoví jako zmocněnce předseda senátu a v přípravném řízení soudce advokáta zapsaného v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů pro právní pomoc podle zákona o obětech trestných činů.

Pominou-li důvody, které vedly k ustanovení zmocněnce poškozeného, nebo nemůže-li z důležitých důvodů zmocněnec poškozeného nadále zastupovat, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce i bez návrhu o zproštění ustanoveného zmocněnce povinnosti zastupovat poškozeného.

Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Podle ustanovení § 163 trestního řádu je trestní stíhání za taxativně vypočtené trestné činy

podmíněno **souhlasem poškozeného**, pokud mezi pachatelem a poškozeným je příbuzenský nebo obdobný vztah [1]. Jde např. o trestný čin ublížení na zdraví, těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, neposkytnutí pomoci, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, omezování osobní svobody, vydírání, porušování domovní svobody, poškození cizích práv, sexuálního nátlaku, krádeže, zpronevěry, neoprávněného užívání cizí věci, nebezpečného vyhrožování a nebezpečného pronásledování. Pro trestný čin znásilnění je pak požadován souhlas s trestním stíháním, jestliže je za něj stíhán ten, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem.

Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas byť jen jednoho z nich.

Dispoziční právo poškozeného se zásadně vztahuje **na celé trestní stíhání až do odvolacího řízení**. Souhlas s trestním stíháním lze **vzít zpět**

až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě.

Zákonem je výslovně stanoveno, že výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

Nedostatek souhlasu poškozeného s trestním stíháním v uvedených případech má za následek **nepřípustnost trestního stíhání**, což je skutečnost, kterou se orgány činné v trestním řízení musejí obligatorně zabývat v každém stadiu řízení.

Institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním se však **neuplatní** jestliže:

- činem byla způsobena smrt,

- poškozený není schopen dát souhlas pro duševní poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti

k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena,

- poškozeným je osoba mladší 15 let,

- z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolené výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Poškozený a adhezní řízení

Projednání nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestním činem – tzv. **adhezní řízení** – je součástí trestního řízení. Subjektem adhezního řízení, o jehož nároku na náhradu škody se rozhoduje, je jen ten **poškozený, který včas a řádně uplatnil nárok na náhradu škody proti obviněnému**. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Je-li sjednávána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.

Pro přiznání nároku na náhradu škody poškozenému musí být splněny tyto podmínky:

- jde o škodu, majetkovou újmu vyjádřenou v penězích nebo právo na vydání bezdůvodného obohacení,

- vznik škody je v přímé souvislosti se skutkem, pro který je obviněný stíhán a který je uveden v žalobním návrhu,

- návrh na přiznání náhrady škody byl uplatněn včas a oprávněnou osobou,

- z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje bezdůvodné obohacení, důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit,

- o nároku nesmí být rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení,

- obžalovaný bude uznán vinným z trestného činu.

Soud je v trestním řízení **vázán návrhem** poškozeného a nemůže jej překročit.

Soud rozhoduje o uplatněném nároku na náhradu škody podle **hmotněprávních předpisů** jiných než trestních (zejména podle občanského zákoníku, obchodního zákoníku, zákoníku práce), ale procesním postupem podle trestního řádu, tedy ve formě trestního řízení.

Způsob rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody:

- soud **přizná** zcela nebo zčásti nárok na náhradu škody, jestliže jsou nárok i jeho výše výsledky hlavního líčení odůvodněny

- soud **odkáže** poškozeného s celým uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, protože:

podle výsledků dokazování **není podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení**

nebo by pro rozhodnutí o této povinnosti bylo třeba provádět další dokazování, které přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo, došlo ke

zproštění obžaloby

ohledně toho skutku, kterým měla být škoda způsobena, zproštění obžaloby tedy vede obligatorně bez výjimky k odkázání poškozeného na občanskoprávní nebo jiné řízení, protože nárok na náhradu škody lze v trestním řízení zásadně přiznat jen rozsudkem odsuzujícím, soud odkáže poškozeného se

zbytkem uplatněného nároku

na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, jestliže v hlavním líčení přizná uplatněný nárok jen zčásti.

Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, může napadnout rozhodnutí soudu prvního stupně odvoláním pouze pro **nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení** nebo z toho důvodu, že takový výrok nebyl učiněn, anebo proto, že v důsledku **porušení ustanovení o řízení** předcházejícím

rozsudku je výrok o náhradě škody vadný nebo nebyl učiněn vůbec,

ne však pro nesprávnost výroku o vině

. V případě, že v ve věci bylo rozhodnuto trestním příkazem, který obsahuje také výrok o náhradě škody, nepřísluší poškozenému právo podat proti trestnímu příkaz odpor.

Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, může poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného

obohacení,

podat odvolání

pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení

, ledaže v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a tato dohoda byla soudem schválena v podobě, s níž souhlasil.

[1] Ustanovení § 100 odst. 2 tr.ř. stanoví, že svědek je oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.